

ОТ БАЛАН КЪМ ЧОМСКИ – ПЪРВИ СЪПЪРЖИ НА ЙОРДАН ПЕНЧЕВ В БЪЛГАРСКИЯ СИНТАКСИС

Цветомира ВЕНКОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

E-mail: cvenkova@uni-sofia.bg

FROM BALAN TO CHOMSKY – THE FIRST STEPS OF YORDAN PENČEV IN THE BULGARIAN SYNTAX

Tzvetomira VENKOVA

St. Kliment Ohridski University, Bulgaria

E-mail: cvenkova@uni-sofia.bg

ABSTRACT: The paper discusses how Yordan Penčev, the pioneer of the Bulgarian generative syntax, bridged the ideas of Alexander Teodorov-Balan's native formal school with those of Noam Chomsky's – the representative of the American generative-transformational grammar. Penčev established such connections in his first publications ever (1953, 1958), thus strengthening the thread of the Bulgarian syntactic formalism, despite the obstructions of the totalitarian period.

The text focuses on the core of Balan's ideas, as commented by Penčev in his first two publications, such as distinction between lexical notion and syntactic meaning, case as a semantic category, classification of pronouns based on syntactic criteria, and positing a prepositional phrase as a full-fledged member of the constituent structure. Further on, the paper compares the ideas commented by Penčev in those early publications with the corresponding ones in the early Chomsky's works (1957), whereby strong similarity is shown. Finally, the mentioned ideas are compared with the key words in the titles of Penčev's subsequent publications until 1972. The comparison results show that the key issues of Balan, interpreted in Chomskyan light, turn out to have been programming for the early period of Yordan Penčev in general. By way of affirming selected Balan's formal ideas in the Bulgarian linguistics, Penčev opened the way for creative borrowing and development of the then dominant American generative ideas.

KEYWORDS: Yordan Penčev, Alexander Teodorov-Balan, Chomsky in Bulgaria

1. Увод

В българския синтаксис Йордан Пенчев е добре известен като последовател на идеите на американския синтактик Ноам Чомски, а по-малко позната е неговата роля като продължител на идеите на видния наш езиковед Александър Теодоров-Балан. Тук ще проследим как Пенчев още в най-първите си граматически текстове прави връзка между тези две школи, тръгвайки от Балан, за да продължи към Чомски. По този начин той не позволява да се скъса тънката нишка на българския синтактичен формализъм въпреки конюктурата на тоталитарната епоха. Посочената идейна приемственост *Пенчев – Балан* се разглежда въз основа на най-ранните две публикации на младия Йордан Пенчев от 1956 и 1958 г., и най-вече на втората от тях – *Нови трудове върху съвременния български език* (Пенчев, 1958), която определено пресича жанровата граница на рецензията в посока на теоретичния граматически анализ. И двата текста коментират *Нова българска граматика за всякого* на А. Т.-Балан (Балан, 1954 – 1958), като първият я разглежда самостоятелно, а вторият – в съпоставка с друга граматика. Освен това се проследява и влиянието на Балановите идеи върху последвалите трудове на Пенчев до 1972 г., когато завършва първият етап в творчеството му. Синтактичните позиции на Пенчев по няколко ключови Баланови тези се разглеждат в светлината на съответните позиции на Чомски. Нека напомним, че отправният текст на Й. Пенчев от 1958 г. излиза само година след „революционния“ синтаксис на Н. Чомски от 1957 (Chomsky, 1957) и показва дух на преосмисляне и преподреждане на основни теоретични принципи на българската граматика в светлината на тази „революция“. Точно през същата 1958 г. е публикувана и първата съветска рецензия за Чомски, която насочва веднага много граматични в целия Източен лагер към неговата синтактична парадигма.

2. Двата първи текста за Балан в контекста на ранното творчество на Пенчев

Може да се твърди, че двете първи публикации на Йордан Пенчев (Пенчев, 1955, 1958) – и двете за Балан – са знакови за творчеството му по-нататък. Пенчев започва да публикува през 1955 г., веднага щом завършва българска филология в СУ и постъпва в Института за български

език като уредник на сп. *Български език* и аспирант по синтаксис на проф. Л. Андрейчин. Освен посочените два текста, до 1962 (когато издава първата си статия) той пише само две неща – съавтор е на диалектоложка студия (Пенчев, 1956)¹ и на съобщение за конференция (Пенчев, 1961)². Първата му публикация – *Акад. А. Теодоров-Балан, Нова българска граматика за всякого. Дял първи. За думите* (Пенчев, 1955), следва изцяло руслото на рецензията, като представя граматиката, посочена в заглавието ѝ. Трябва обаче да се отбележи важното обстоятелство, че с нея Пенчев фактически реабилитира Балан в езиковедската ни среда, подложила го предната година на безпрецедентна „другарска“ критика заради семантичната падежна теория. Пенчев се изказва положително за тази граматика: „ценен труд за българския език“, в който „всичко е дадено ясно и изчерпателно и в повечето случаи е обяснено правилно“, и който „съдържа богат фактически материал“ (Пенчев, 1955, с. 149, 152). За него Балан е „един от най-видните представители на българското езикознание“ (Пенчев, 1955, с. 149). Впечатлява увереността, с която младият учен, неиздал още свои изследвания, оценява граматиката на видния авторитет. Втората публикация – *Нови трудове върху съвременния български език* (Пенчев, 1958), съпоставя водещите идеи на А. Т.-Балан в *Нова българска граматика за всякого* (Балан, 1954–1958) с идеите на *Съвременен български език* на Л. Андрейчин, К. Попов и М. Иванов, 1953–1957). Общата оценка на Пенчев за тези две граматикати е коренно различна: Балановата граматика е определена като „по-скоро научно, а не общодостъпно изложение“, а граматиката на Андрейчин и екип – като „учебник“ и „учебник за учителските институти“ (Пенчев, 1958, с. 465). С други думи, първата е разглеждана като теоретична, а втората – като учебническа. Високата оценка за теоретичната стойност на Балановата граматика се подкрепя и с коментара, че в нея „се тълкуват неразглеждани още въпроси на българския език“, както и че има „съвсем естествен интерес“, „с който се очакват следващите свезки, особено тая за изречението, защото българската граматична литература ще разполага с широко представен и задълбочено проучен синтактичен материал“ (Пенчев, 1958, с. 469). Странно е, че той не търси връзка между двете разглеждани граматикати – като общо между тях посочва само традиционното деление на частите на речта. Това показва, че възприема двете граматикати като различни езиковедски програми.

3. Реакция на Баланови идеи при Пенчев (1958)

В посочения текст от 1958 г. Пенчев обсъжда редица основополагащи идеи в Балановата граматика. С повечето от тях той се съгласява, други – оспорва, но и в двата случая те мотивират неговите изследвания. По-долу идеите са коментирани, като при всяка от тях се тръгва от становището на Пенчев спрямо Балановата теза, търси се връзка с интерпретацията ѝ при Чомски, а накрая – как тя се доразвива в последвали статии на Пенчев до 1972 г.

3.1. Споделени идеи на Балан

• Разграничаване на *понятие* от *значение*

На първо място, Пенчев подкрепя разграничаването на *понятие* от *значение* при Балан чрез разглеждането на значението като относба (отношение) между представи. Той споделя това релационно разбиране на значението, надхвърлящо чисто лексикалния план, което е ключово и за синтактичната семантика, релационна по своята същност. То не е направено при Андрейчин, Попов и Иванов (1953–1957), както лаконично отбелязва Пенчев. Това разграничаване е напълно в духа на ранния генеративизъм: Н. Чомски също отрича наличието на „семантични абсолютиви, предпоставени към граматиката“, и твърди, че трябва да се изходи от „инструментариума на езика и неговите формални средства“, „за да се изследва тяхната семантична функция“ (Chomsky, 1957, р. 102). Разграничаването на понятието (като абсолютив) от значението (като релация) се вижда и по-нататък: „значението на думите може поне частично

¹ Студията *Говорът на с. Говедарци, Самоковско* е новаторска в диалектологията ни с това, че разглежда диалекта като езикова система, а не като „отклонение“. В нея поотделно се анализират различните езикови нива, включително граматиката. Вероятно приносът на Йордан Пенчев там се основава на дипломната му работа.

² Съобщението му е свидетелство за приобщаване към *Семинар по въпросите на езикознанието от гледище на марксизма-ленинизма*, започнал през декември 1958 г. и ориентиран към промяна в езикознанието ни.

да бъде сведено до референцията на изразите, съдържащи тези думи“ (Chomsky, 1957, с. 104). Тук Балан и Чомски са на обща позиция, подкрепена и от Пенчев. Тази ключова постановка Пенчев имплицитно следва при семантичния анализ на прилагателните имена: *Einige semantische Besonderheiten der bulgarischen Geschmacksadjektive* (Penčev, 1969) и *Някои семантични особености на българските прилагателни имена за вкусови усещания* (Пенчев, 1970). Там той се интересува само от тези семантични особености, „които разкриват някои системни отношения и позволяват да се даде семантична интерпретация на изреченията, съдържащи такива прилагателни“ (Пенчев, 1970, с. 353). Тяхната семантика се определя само въз основа на синтактичния им контекст.

- **Падежът като семантична категория**

Друга базова идея на Балан, аргументирано подкрепена от Пенчев, е за семантичния падеж, който е категорично отречен през 1954 г. от Андрейчин и другите автори на граматиката, както и от почти цялата езиковедска колегия (вж. Куцаров, 2002, с. 497– 502). Пенчев не споменава критиката, но подробно осветлява Балановата теза, запазена и в новата му граматика. Става дума за отделянето на *падежни относби* от *падежни облици*, т. е. на падежни семантични отношения от падежни флективни форми. Текстът възприема терминологията на Балан, но за съжаление, тя не се запазва в езиковедската ни среда поради утвърждаване на алтернативното разбиране на Андрейчин и колектив за падежа само като флексия. С други думи, Пенчев единствен по онова време аргументирано защитава падежната семантична теория на Балан. Интересното е, че Чомски дотогава още не е писал за падежи – генеративната падежна теория ще се развие след десетилетие, след 1968 г., когато Ч. Филмор ще заяви, че „падежът е скрита (т.е. семантична – б. м., Цв. В.) категория и „заслужава място в базовия компонент на граматиката на всеки език“ (Fillmore, 1968, с. 23)³, т. е. и при езиците без падежна флексия. Пенчев следва своя лингвистичен усет, оказал се печеливш в генеративен аспект. Тук Балан изпреварва Чомски, макар и този му принос да е признат чак десетилетия по-късно у нас от редица автори.

- **Класификация на местоименията по синтактичен признак**

На трето място, в структурен план Пенчев определя като „правилна“ Балановата идея за класификацията на местоименията по синтактичен признак (Пенчев, 1958, с. 467). При него се разграничават *съществителни местоимения* от *прилагателни местоимения* поради парадигматиката им, подобна на класовете на съществителните и прилагателните. Авторът подкрепя Балановото отделяне на дългите местоимения (*мой, твой* и т.н.) като *притежателни*, а кратките (*ми, ти*, и т.н.) – като *лични местоимения в кратък дателен падежен облик*. Чрез защитата на тази теза Пенчев отрича другата – за притежателните местоимения като един клас с дълги и кратки форми, изказана при Андрейчин, Попов и Иванов (1953 – 1957). Подобно синтактично преразпределение на местоименията е обект на блумфийлдианските процедури за субституция (вж. напр. Bloomfield 1933, с. 247 – 157). Неговите резултати са по подразбиране приети от Чомски (Chomsky, 1957), при когото личните местоимения оглавяват група на съществителното. Позиция в полза на Балановата теза се вижда ясно в последвалата статия на Пенчев – *Мястото на определенията-прилагателни при местоименията-съществителни „нещо“ и „нищо“* (Пенчев, 1962b), където той следва посоченото разделение в класа на местоименията.

- **Отделна предложна фраза (словосъчетание) в конституентната структура**

Пенчев подкрепя и друга много важна идея на Балан, свързана със структурата по непосредствено съставлящи в изречението: постулирането на отделна предложна фраза. Това по същество пренася идеята за семантичния падеж от морфологията към синтаксиса: падежната семантика се изразява не чрез флексивна морфема, а чрез синтактично съчетание. Добре известно е, че Л. Блумфийлд задава предложната фраза като категория с главен елемент предлога⁴ (вж. Bloomfield, 1933, р. 194). Интересно е, че Пенчев коментира само позицията на А. Т.-Балан, но не и тази на Андрейчин, Попов и Иванов (1953 – 1957), както при другите идеи.

³ В европейското езикознание обаче дискусиата за падежа като флексия и семантика върви и преди това, например в трудове на Л. Йелмслев, Л. Тениер и др.

⁴ Той я задава като особена *екзоцентрична фраза*, т.е. „появяваща се в напълно различни синтактични позиции от конституентите си“ (Bloomfield, 1933, р. 194).

Той подкрепя тезата на Балан за самостоятелна единица „предлог + съществително в именителен падежен облик, наречена предложна форма или съставен падежен облик, където „отношението, изразявано от предлога“, е изразявано чрез „съставния облик“ (Балан, 1954 – 1958, с. 85, 87, 140, цит. по Пенчев, 1958, с. 467). С други думи, предлогът е част от обособена съставна форма, в която играе ключова роля. Пенчев обаче отправя и критика към Балан заради морфологично-etimологичния му подход, т.е. заради названието *форма*: „предлогът не може да образува една или друга форма на думата за израз на някаква граматична категория“ (Пенчев, 1958, с. 467). Отричайки това да е форма, Пенчев негласно я оставя да бъде надредна категория – като фраза или изречение при синхронния подход. Позицията на Андрейчин и колектива му относно предложната фраза не е посочена в Пенчев (1958), но е ясно заявена в тяхната граматика: „Съчетанието на съществително име с предлог не прави словосъчетание, защото няма нужната структурна завършеност. (...) Самостоятелната и служебната дума не образуват словосъчетание“ (Андрейчин, Попов, Иванов, 1953 – 1957, с. 169). Както кратко отбелязва Пенчев, те „разглеждат словосъчетанието във връзка с лексикологията“ (Пенчев, 1958, с. 66). Освен това и те като Балан следват етимологичния подход: „Службата на падежните окончания се поема от предлозите (...)“ (Андрейчин, Попов, Иванов, 1953 – 1957, с. 226), т.е. критиката към Балан относно етимологизацията косвено се отнася и за тях. Трябва да отбележим, че тяхната позиция внася неяснота по фундаменталния въпрос за *предложното управление*. Поради това може да се допусне, че Пенчев неслучайно спестява коментара си за тяхната граматика по този въпрос за тяхната граматика⁵. За английския език (също изгубил падежната флексия) предложната фраза е ясно призната при Чомски (Chomsky, 1957, р. 30, 33, 75 и др.), който я приема за даденост, следвайки Блумфийлд. Предложните съчетания стават обект на два последвали анализа на Пенчев: *Конструкции с предлог „освен“* (Пенчев, 1964) и *Предлозите в и до в при глаголи за движение* (Пенчев, 1968а). От 1964 г. той явно назовава категорията „предложна фраза“.

3.2. Оспорени идеи на Балан

Пенчев показва несъгласие с Балан по няколко въпроса, като някои от тях му дават повод за отделни статии.

- **Синтетично разглеждане на граматика и лексикология**

Основно той се разграничава от Балан по отношение на разделението между граматика и лексикология. Балановият подход е синтетичен между лексикология: „думите от външна страна“, и граматика: „думите от вътрешна страна“. Като „новост в нашата граматична литература“ Пенчев определя разделението между тях при Андрейчин, Попов и Иванов (1953 – 1957). Позицията му е изцяло в духа на структурализма и ранния генеративизъм, където „езиковото описание се осъществява“ чрез система от „нива на репрезентация“ (Chomsky, 1957, р. 18). Това разделение Пенчев следва и в своите по-късни генеративни монографии, актуализирайки го по Чомски (1965) чрез „вмъкване“ на отделния лексикон и на генеративна семантика.

- **Липса на възвратно-среден залог**

Друга разлика е свързана със залога на глагола. По-конкретно, относно *се*-пасива Пенчев подкрепя тезата на Андрейчин, Попов, Иванов (1953 – 1957, с. 17 – 20) и оспорва Балановата. Съчетания като *аз се мия* (срв. *аз мия прозореца*) за Балан са преходни възвратни (с „вътрешно възвратно вършене“), защото „няма възвратно вършене, без да има действие преходно“ (Балан, 1954 – 1958, с. 296, цит. по Пенчев, 1958, с. 468), т.е. *се* е пряко допълнение подобно на *прозореца* във втория пример. В противовес, другата граматика смята, че глаголи като *мия се* „имат достатъчно характерни смислови и формални особености, за да ги разглеждаме като образуващи отделен, трети залог“ (Андрейчин, Попов, Иванов, 1953 – 1957, с. 20), т.е. *се* е глаголна частица, а *мия се* е непреходен възвратен глагол, различен от *мия*. Можем да добавим обаче, че възвратно-средният залог при Андрейчин, Попов, Иванов (1953 – 1957) е твърде разнороден по състав – включва пет конструкции със *се*. Този въпрос в английския език – срв. *I wash myself* – *I wash the window*, е обект на по-късни дискусии при Чомски (Chomsky, 1964, 1965, р. 145 – 147, 1968), отразени и при Пенчев (Penčev, 1970b). Пенчев развива темата за залога в три статии – *За*

⁵ Тази теза на Андрейчин, Попов и Иванов (1953 – 1957) остава в българската граматика – при *Синтаксиса* на К. Попов, *Академичната граматика* и др.

класификацията на значенията на българските рефлексивни по форма глаголи (Пенчев, 1965b), *Die reflexiven, medialen und passiven Sätze im Bulgarischen* (Penčev, 1970b), *Рефлексивните, медиалните и пасивните изречения в българския език* (Пенчев, 1972). Последната статия става особено популярна и цитирана у нас.

• Семантиката на глаголното време

Следващата позиция, по която Пенчев не се съгласява с Балан, е семантиката на глаголните времена аорист и перфект (вж. Пенчев, 1958, с. 468). По нея той препредава критиката към Балан, изказана от Андрейчин през 1942 г. По-късно Пенчев представя собствена интерпретация по таксономията на Р. Якобсон: *Към въпроса за времената в съвременния български книжовен език* (Пенчев, 1967b).

3.3. Различна идея на Пенчев – присъединяването като синтактична категория

Трябва да се посочи и още една идея, която Пенчев обсъжда в този текст (Пенчев, 1958), макар и непроизтичаща от Балан или Андрейчин: присъединяването като синтактична категория. Той я обосновава, критикувайки Андрейчин, Попов и Иванов (1953 – 1957), където според него то е неправилно сведено до „значение на съюз, а не като значение на един или друг тип сложно изречение“ (Пенчев, 1958, с. 470). Присъединяването става обект на първата граматическа статия в творчеството му изобщо (Пенчев, 1962a), на още три статии (Пенчев, 1963, 1965a, 1968b), както и на докторската му дисертация (Пенчев, 1967a). Разработени в съпоставка с присъединяването са и публикациите по темите за еднородни части (Пенчев, 1967d) и за въвеждащи и вметнати думи и изрази (Пенчев, 1966). С присъединяването като категория Пенчев заявява своя собствена територия, различна от даденото и в двете граматика.

4. Програмен характер на Балановото влияние

Неслучайно дотук посочвахме как идеите в текста от 1958 г. се развиват в по-нататъшни публикации: оказва се, че те всъщност мотивират появата на половината от тях – чак до 1972 г. Важен индикатор за това е съпоставката на коментирания му идеи от 1958 със заглавията на последвалите му публикации (1962 – 1972)⁶, направена за целите на тази статия.

За разглеждания период публикациите⁷, за които може да се твърди, че се мотивират от Баланови идеи, представени в предишната точка, са десет. В техните заглавия с курсив са отбелязани ключовите им думи, свързващи ги с посочените от Пенчев теми на Балан: *Мястото на определенията-прилагателни при местоименията-съществителни нещо и нищо* (1962b); *Конструкции с предлог освен* (1964); *За класификацията на значенията на българските рефлексивни по форма глаголи* (1965b); *Към въпроса за времената в съвременния български книжовен език* (1967b); *За думите тоест и сиреч* (1967c); *Предлозите в и до в при глаголи за движение* (1968a); *Einige semantische Besonderheiten der bulgarischen Geschmacksadjektive* (1969); *Някои семантични особености на българските прилагателни имена за вкусови усещания* (1970a); *Die reflexiven, medialen und passiven Sätze im Bulgarischen*⁸ (1970b); *Рефлексивните, медиалните и пасивните изречения в българския език* (1972).

Като се сравни този параграф със заглавията на откритите по-горе основни теми от текста на Пенчев (1958), добре се вижда, че за целия период 1962 – 1972 10 от общо 19 изследвания са по теми от посочения текст. Сред останалите изследвания до 1972 г. откриваме още едно, пряко повлияно от Балан – *Конструкции с глагола „имам“* (Пенчев, 1968c). То не е включено в горния списък, защото темата му не се коментира в Пенчев (1958), но тя е осветлена за първи път при Балан (1957), като с това се започва дискусия, продължена от Вл. Георгиев, К. Попов и Й. Пенчев, което дава основание също да се причисли към Балановата следа.

Встрани от Балановата и от дисертационната линия остава само участието на Пенчев в статията за българистиката в съветското езикознание (Пенчев, Станишева, Станков, 1967). Видно е, че връзката с Балан е не просто заявена в два текста – тя задава и всички основни теми на текстовете му извън дисертационната тема през следващите години. В тях Пенчев доразвива своите коментари в подробни конкретни анализи, като негласно репликира Балан. Очевидно Балановото влияние в голяма степен определя облика на ранните интереси на учения. Нещо

⁶ Библиографията на трудовете на Й. Пенчев е по Лакова и Коева (2006) с две допълнения тук.

⁷ За тези период той има и едно научно съобщение, както и 25 езикови бележки относно конкретни думи. Бележките не засягат теоретични въпроси и затова не са разгледани тук.

⁸ Двете статии на немски език липсват в библиографията на Лакова и Коева (2006).

повече, тази близост с Балан се запазва през цялото творчество на Й. Пенчев. Например ключовата му монография „Строеж на българското изречение“ от 1984 г., първата българска граматика по трансформационно-генеративния модел на Чомски, започва с цитат на Балан.

Връзката с идеите на Чомски в статиите на Й. Пенчев от 1962 – 1972 се показва открито чрез цитати или споменавания чак от 1964 г., но като цяло остава имплицитна.

5. Заключение

Още през 1958 г. Йордан Пенчев прави успешна заявка за вписване сред пионерите на формалните методи у нас. Опирайки се на водещи тези на А. Т.-Балан, Пенчев отстоява в най-ранните си публикации идейната зрялост на българското езиковедство, даваща основа за творческо заемане на новите идеи на времето. Анализът показва, че Пенчев следва Балан не само като синтактични идеи и позиции, но и като синтактична тематика за цяло едно десетилетие в началото на творческия си път. Особено важно е, че при Пенчев тази тематика е пресечна и с най-обсъжданите въпроси в ранната теория на Чомски. Така той изгражда мост между българската формална традиция и новите американски формални идеи.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Андрейчин, Л., К. Попов, М. Иванов (1953-1957)** Съвременен български език: Ч. 1. 1953 (вт. изд. 1954, тр. изд. 1956), 270 с.; Ч. 2. 1957. 409 с. София: Народна просвета (*Andreychin, L., K. Popov, M. Ivanov. Savremenien balgarski ezik: Ch. 1. 1953: (vt. izd. 1954, tr. izd. 1956), 270 s.; Ch. 2. 1957. 409 s. Sofiya: Narodna prosveta.*)
- Балан, А. Т. (1954-1958)** Нова българска граматика за всякого: Св. 1. 1954; Свезка 2. 1955; Свезка 3. 1958. Свезка 4. 1961 (посмъртно): (препечатана от Нова българска граматика 1940). София: Издателство на БАН, 568 с. (*Balan, A. T. Nova balgarska gramatika za vsyakogo: Sv. 1. 1954; Sv. 2. 1955; Sv. 3. 1958; Sv. 4. 1961 (posmartno): (prepechatana ot Nova balgarska gramatika 1940) Nemenitni dumii; Sintaksis. Sofiya: Izdatelstvo na BAN, 568 s.*)
- Куцаров, И. (2007)** Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 638 с. (*Kutsarov, I. Teoretichna gramatika na balgarskia ezik. Morfologia. Plovdiv: UI „P. Hilendarski“, 638 s.*)
- Лакова, М., Св. Коева (2006)** Библиография на ст.н.с. I ст. д.ф.н. Йордан Пенчев Пенчев. – В: Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст.н.с. I ст. д.ф.н. Й. Пенчев. Пловдив, София: Изд. на БАН, с. 17 – 23. (*Lakova, M., Sv. Koeva. Bibliografiya na st.n.s. I st. d.f.n. Yordan Penchev Penchev. – V: Ezikovedski izsledvaniya v chest na 75-godishninata ot rozhdenieto na st.n.s. I st. d.f.n. Y. Penchev. Plovdiv, Sofiya: Izd. na BAN, s. 17 – 23.*)
- Пенчев, Й. (1955)** Акад. А. Теодоров-Балан. Нова българска граматика за всякого. Дял първи. За думите (1954). // *Език и литература*, т. 10, кн. 1-2, с. 149 – 152. (*Penchev, Y. Akad. A. Teodorov-Balan, Nova balgarska gramatika za vsyakogo. Dyal parvi. Za dumite (1954). // Ezik i literatura, t. 10, kn. 1-2, s. 149 – 152.*)
- Пенчев, Й. (1956) (съавт. Стойков, Ст., К. Костов, П. Банкова, Г. Георгиев, Ж. Желев, А. Кирянов, Р. Новачкова)** Говорът на с. Говедарци, Самоковско. // *Изв. на ИБЕ*, кн. 4, с. 255–320 (текст на Пенчев: с. 279–286). (*Penchev, Y. Stoykov, St., K. Kostov, P. Bankova, G. Georgiev, Zh. Zhelev, A. Kiryanov, R. Novachkova. Govorat na s. Govedartsi, Samokovsko. // Izv. na IBE, kn. 4, s. 255–320 (tekst na Penchev: s. 279–286.)*)
- Пенчев, Й. (1958)** Нови трудове върху съвременния български език. // *Български език*, кн. 4-5, с. 465 – 470. (*Penchev, Y. Novi trudove varhu savremenniya balgarski ezik. // Balgarski ezik, kn. 4-5, s. 465 – 470.*)
- Пенчев, Й. (1961)** Теоретична конференция по въпроса за марскизма и знаковата теория на езика. // *Български език*, 1961, кн. 3, с. 283 – 288. (*Penchev, Y. Teoretichna konferentsiya po vaprosa za marskizma i znakovata teoriya na ezika. // Balgarski ezik, 1961, kn. 3, s. 283 – 288.*)
- Пенчев, Й. (1962а)** Присъединяването като синтактично явление. // *Български език*, кн.1-2, с. 57 – 70. (*Penchev, Y. Prisaedinyavaneto kato sintaktichno yavlenie. // Balgarski ezik, kn.1-2, s. 57 – 70.*)
- Пенчев, Й. (1962б)** Мястото на определения-прилагателни при местоименията-съществителни нещо и нищо. // *Известия на ИБЕ*, т. VIII, с. 515 – 519. (*Penchev, Y. Myastoto na opredeleniyata-prilagatelni pri mestoimeniyata-sashtestvitelni neshto i nishto. // Izvestiya na IBE, t. VIII, s. 515 – 519.*)
- Пенчев, Й. (1963)** Конструкции с безсъюзно присъединяване и конструкции с обособяване на части на изречението в съвременния български език. – В: Славистичен сборник, с. 209 – 212. (*Penchev, Y. Konstruktsii s bezsuyuzno prisaedinyavane i konstruktsii s obosobyavane na chasti na izrechenieto v savremenniya balgarski ezik. – V: Slavistichen sbornik, s. 209 – 212.*)

- Пенчев, Й. (1964) Конструкции с предлог *освен*. // *Известия на ИБЕ*, т. XI, с. 283 – 286. (Penchev, Y. Konstruktsii s predlog osven. // *Izvestiya na IBE*, t. XI, s. 283 – 286.)
- Пенчев, Й. (1965a) За синтактичната характеристика на някои случаи на добавяне. // *Български език*, кн. 40-47. (Penchev, Y. Za sintaktichnata harakteristika na nyakoi sluchai na dobavyane. // *Balgarski ezik*, kn. 40-47.)
- Пенчев, Й. (1965b) За класификацията на значенията на българските рефлексивни по форма глаголи. // *Български език*, кн. 3, с. 249 – 254 (Penchev, Y. Za klasifikatsiyata na znacheniyata na balgarskite reflektivni po forma glagoli. // *Balgarski ezik*, kn. 3, s. 249 – 254.)
- Пенчев, Й. (1966) Въвеждащи и вметнати думи и изрази в съвременния български книжовен език. София: Изд. на БАН. (Penchev, Y. Vavezhdashti i vmetnati dumi i izrazi v savremennia balgarski knizhoven ezik. Sofia: Izd. na BAN.)
- Пенчев, Й. (1967a) Присъединяването в съвременния български книжовен език. // *Известия на ИБЕ*, т. XIII, с. 3 – 70. (Penchev, Y. Prisaedinyavaneto v savremenniya balgarski knizhoven ezik. // *Izvestiya na IBE*, t. XIII, s. 3 – 70.)
- Пенчев, Й. (1967b) Към въпроса за времената в съвременния български книжовен език. // *Български език*, кн. 2, с. 131 – 143. (Penchev, Y. Kam vaprosa za vremenata v savremenniya balgarski knizhoven ezik. // *Balgarski ezik*, kn. 2, s. 131 – 143.)
- Пенчев, Й. (1967c) За думите *тоест* и *сиреч*. // *Български език*, кн. 5, с. 492 – 493. (Penchev, Y. Za dumite toest i sirech. // *Balgarski ezik*, kn. 5, s. 492 – 493.)
- Пенчев, Й. (1967d) Еднородни части на изречението в съвременния български книжовен език, *Известия на ИБЕ*, т. XV, с. 93 – 138. (Penchev, Y. Ednorodni chasti na izrechenieto v savremennia balgarski knizhoven ezik. // *Izvestia na IBE*, t. XV, s. 93 – 138.)
- Пенчев, Й. (1968a) Предлозите *в*, *на* и *до* при глаголи за движение. // *Български език*, кн. 1, с. 71 – 72. (Penchev, Y. Predlozite v, na i do pri glagoli za dvizhenie. // *Balgarski ezik*, kn. 1, s. 71 – 72.)
- Пенчев, Й. (1968b) Един начин на свързване при непълни изречения. // *Известия на ИБЕ*, т. XVI, с. 651 – 653. (Penchev, Y. Edin nachin na savrzvane pri nepalni izrecheniya. // *Izvestiya na IBE*, t. XVI, s. 651 – 653.)
- Пенчев, Й. (1968c) Конструкции с глагола *имам*. –В: Славистичен сборник, София: Издателство на БАН. с. 173 – 177. (Penchev, Y. Konstruktsii s glagola imam. –V: Slavistichen sbornik, Sofia: Izdatelstvo na BAN. s. 173 – 177.)
- Пенчев, Й. (1970a) Някои семантични особености на българските прилагателни имена за вкусови усещания. // *Известия на ИБЕ*, т. XIX, с. 353 – 361. (Penchev, Y. Nyakoi semantichni osobenosti na balgarskite prilagatelni imena za vkusovi useshtania. // *Izvestia na IBE*, t. XIX, s. 353 – 361.)
- Пенчев, Й. (1972) Рефлексивните, медиалните и пасивните изречения в българския език. // *Известия на ИБЕ*. т. XXI, с. 245 – 277. (Penchev, Y. Refleksivnite, medialnite i pasivnite izrecheniya v balgarskiya ezik. // *Izvestiya na IBE*. t. XXI, s. 245 – 277.)
- Пенчев, Й., Д. Станишева, В. Станков (1967) Въпроси на българистиката в съветското езикознание. // *Български език*, кн.5. с. 446 – 450, 453 – 454. (Penchev, Y., D. Stanisheva, V. Stankov. Vaprosi na balgaristikata v savetskoto ezikoznanie. // *Balgarski ezik*, kn.5. s. 446 – 450, 453 – 454.)
- Bloomfield, L. (1933) Language, London: George Allen and Unwin, 566 p.
- Chomsky, N. (1957) Syntactic Structures, The Hague/Paris: Mouton, 117 p.
- Chomsky, N. (1964) Current Issues in Linguistic Theory. The Hague: Mouton, 119 p.
- Chomsky, N. (1965) Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, MA: MIT Press, 251 p.
- Chomsky, N. (1970) Remarks on Nominalization. – In: R. Jacobs and P. Rosenbaum (eds.) Readings in English Transformational Grammar, Waltham, Mass.: Ginn & Co, p. 184 – 221.
- Fillmore, C. (1968) The Case for Case. – In: E. Bach and R.T. Harms (eds.) Universals in Linguistic Theory. New York: Holt, Rinehart & Winston. p. 1 – 88.
- Penčev, J. (1969) Einige semantische Besonderheiten der bulgarischen Geschmacksadjektive. // *Arbeitspapiere des Instituts für Sprachwissenschaft, Universität Köln, Nr. 6*, p. 1 – 18.
- Penčev, J. (1970b) Die reflexiven, medialen und passiven Sätze im Bulgarischen. // *Arbeitspapiere des Instituts für Sprachwissenschaft, Universität Köln, Nr. 10*, p. 1 – 53.